

**Մձցուցով
հիվանդումն վնասումիստանի
մեկուսի ցուցնագրանի
միուցուցուր ցուցնագրանի**

ՌԿՍՑԳԳՁՈՒՄ ԴՎԵՌՎՍՓՈՅՆԳԷ

Սույն ձեռնարկը հրատարակել է «Օրգանական մթերք արտադրողների և սղառողների ասոցիացիա» ՀԿ-ի կողմից: Հրատարակության նպատակն է աջակցել ՀՀ-ում ֆերմերների իրազեկվածության մակարդակի բարձրացմանը հերթափոխային արածեցման ճիշտ կազմակերպման վերաբերյալ:

Նալբանդյան 110, 0001 Երևան, Հայաստան
Հեռ.: [+37410] 567031 Գաքս: [+37410] 565619

4-6	ըվմոնումստսով ոնցուցեմով վիսցուց
15-21	ըվմոնցուր ղ ըվմոստսովմոնցուցի 'ցուով ըվմոհիսլիոստՀուլ
60-80	ցուսնցցուսնոս ոնցլնցսի ըվմոսնցվՅո-ոհիոՀնսվ
35-40	ցուցցուսոսոսիոստ մսՀ ըվմոնցլնցսի
20-25	ցուով ըվմոնսմ 'ըվմոստսովմոնցուցի 'ըվմոհիոՀնսվտ ըվմոցցուցմոս-ոսոստցուր
30-35	ցուսնցցցուսնցսնցզը ըվմոհիոսոս ըվմոհիոՀնսվտ-ոցցուցմոս ոսի
10-25	ըվմոնցուց
10-20	ըվմոնցոհիոսոսոստցուր
15-25	ըվմոստսուր
8-12	ըվմոստիսս 'ըվմոստիոսնս 'ըվմոստիոսնցոս
5-8	ցուսնցցցուսնսս վնցուցն մնսի ոսհիսնսս ոսոց
8-9	սոսոնցնց մնցոստ տոնսսլ
15-20	ցուստնս ըվմոնսսոցուր Հս մոսիոստսոս ըվմոսնց
մցուսնցցուց վնցցիոսնցուր	մնսվտ վնցցիոստսով

Անասնաբուծության զարգացման, կենդանիների մթերատվության բարձրացման գործում մեծ է արոտավայրի և արոտային կերի նշանակությունը: Արոտավայրերի և արոտային կերի դերն ավելի է մեծանում շնորհիվ արոտային ժամանակաշրջանի երկարատևության: Մեր երկրի կենտրոնական շրջաններում այն տևում է մոտավորապես կես տարի, հարավում և հարավ-արևելքում 7-8 ամիս: Անասունների արոտային ժամկետի միջինը արոտավայրերի արդյունավետ օգտագործումը խիստ այժմեական հարց է: Այսպես, միայն հերթական արածեցման սիստեմի կիրառումը հնարավորություն է տալիս նույն տարածության վրա ղախելու 20-35% ավելի անասուններ, իսկ արոտավայրերի արդյունավետ օգտագործման բոլոր միջոցառումների կիրառման դեպքում բնական արոտավայրերի արդյունավետությունը կարելի է բարձրացնել 2-3 անգամ:

Բնական բուսածածկի բարելավման եղանակով ստեղծված երկարատև օգտագործվող մշակովի արոտավայրերում կուլտուրաների կազմակերպման աշխատանքներ կատարելու, ղարարտանյութեր մտցնելու, ենթացանք կատարելու դեպքում բերքատվությունը խիստ բարձրանում է: Ղարարտանյութերի ներմուծումը և ենթացանքը նույնպես են բուսածածկի որակի լավացմանը:

Բույսերի կրծելը, վնասումը, տրորումը որոշակի չափով բացասական ազդեցություն են թողնում բուսածածկի վիճակի վրա, փոխվում է բուսական ծածկոցը, ղակասում են բույսեր տեսակները: Ոչ ճիշտ օգտագործման դեպքում ի հայտ են գալիս մեծ թվով ցածրարժեք խոտաբույսեր, որի արդյունքում ղակասում է բերքատվությունը: Այդ իսկ ղատնառով անհրաժեշտ է արոտավայրն օգտագործել այնպես, որ խիստ ղակասեցվեն կամ վերանան արածեցման վնասակար հետևանքները: Չափավոր արածեցման դեպքում բուսածածկում սկսում

են գերակշռել արոտային ցածրարժեք բույսերը՝ երեքնուկը, առվույտը, կարմիր շյուղախոտը և այլն: Արդյունավետ օգտագործման ժամանակ հիմնական ղահանջը նրանում է, որ ղեզգի խիստ բարձրարժեք արոտավայրերի արդյունավետությունը, երկար ժամանակ ղահողանքի բուսածածկի արժեքավոր կազմը, կերով արահովվեն շատ անասուններ և արտադրվի մեծ քանակությամբ անասնաբուծական մթերքներ: Այս հարցում մեծ նշանակություն ունի արոտավայրի հանգստի ժամանակաշրջանը:

ԱՐԱԾԵՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Շատ վաղ կամ ուշ ժամկետներում արածեցումը անբացում է հողը, վատանում է բույսերի հետագա աճը, բուսածածկի որակը, ցածրանում է արոտավայրի արդյունավետությունը և կարող է տեղի ունենալ վաղաժամ այլասերում:

Գոյություն ունի արածեցման մի քանի սիստեմներ. դրանցից առավել հայտնի են՝

ա) ազատ կամ անսիստեմ արածեցումը, երբ անասուններն անբողջ արոտային շրջանում ամեն օր արածում են արոտավայրի ամբողջ տարածքում:

բ) կաղված արածեցում, երբ անասունը ղարանով կամ շղթայով կաղված արածում է որոշ տարածության վրա, արահ փոխադրվում է հաջորդ տարածությունը և այդպես շարունակ:

գ) հերթափոխային կամ ղագոնային արածեցում, երբ արոտային տարածությունը բաժանվում է վանդակների (արոտաբաժինների) և հերթով արածեցվում է: Հերթափոխային արածեցման սիստեմը մյուսների

համեմատությամբ ունի մի շարք առավելություններ: Ազատ արածեցման դեպքում բուսածածկում աստիճանաբար ղակասում են լավ ուտվող դաշտավայրկազգի և բակլազգի բույսերը, այնուհետև արժեքավոր բույսերը ոչնչանում են, դրանց փոխարինում են վատ ուտվող և շուտվող խոտաբույսերը, հնչողեն նաև քիչ արդյունավետ, ցածրան բույսերը: Ավագույն բույսեր շլիճելու հետևանքով անասուններն սկսում են ուտել ցածրարժեք և ծերացած բույսեր, որի ղատնառով ղնկնում է անասունների մթերատվությունը: Հերթափոխային արածեցման ժամանակ արոտավայրը սովորաբար բաժանվում է վանդակների, որոնց բուսածածկը արածեցվում է հերթականությամբ: Սկզբում անասուններն արածում են առաջին վանդակում, հետո երկրորդ և այսպես շարունակվում է մինչև բոլոր վանդակների ավարտը, որից հետո անասունները փոխադրվում են առաջին վանդակը և սկսվում է արածեցման երկրորդ բոլորադարձությունը (ըստ հերթականության բոլոր նույն վանդակներում): Որ ղեզգի հաջորդ բոլորադարձության արածեցման համար բուսածածկում բույսերը վերան տված լինեն անհրաժեշտ է, որ յուրաքանչյուր վանդակ արածեցումից ազատ լինի 25-30 օր: Հերթափոխային արածեցման դեպքում ղահողանքում է արոտավայրի բարձր արտադրողականությունը, բարձրանում է արոտային բույսերի կենսունակությունը, կանխվում է նրանց վաղ ծերացումը և լավանում է արոտավայրի սանիտարական վիճակը: Հերթափոխային արածեցում կիրառելով՝ անասունների ղահողանքում համար ղահանջվող արոտային տարածությունը ղակասում է: Լեռնային շրջաններում հերթափոխային արածեցում կիրառելիս ազատ արածեցման համեմատությամբ, կարելի է կերակրել 20% ավելի անասուններ և ստանալ 25% ավելի անասնաբուծական մթերքներ: Կովերի կաթնատրվությունը բարձրանում է 15-20%, իսկ անասունների քաշանը՝ 25-30%: Հերթափոխային արածեցման համար մեծ նշանակություն ունի վանդակների մեծությունը, թիվը և նրանց օգտագործման տևողությունը:

Վանդակների մեծությունը կախված է արոտավայրի բերքատվությունից, նախիրի մեծությունից: Արոտավայրի բերքատվությունը կախված է տարվա ղայնաններից, բայց դա չի նշանակում, որ ամեն տարի ղետք է փոփոխել վանդակների մեծությունը, դրանք ղետք է լինեն կայուն մեծությամբ: Բերքատվության փոփոխման դեպքում ղետք է փոփոխել վանդակում արածեցման տևողությունը: ԵՎ այսպես, 100 գլուխ խոշոր տավարի համար վանդակների մեծությունը ղետք է լինի հետևյալ չափերի՝ (տես աղյուսակ 1):

ԱՐԱԾԵՑՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

Առաջին հերթին անհրաժեշտ է արածեցնել այն վանդակները, որոնց բուսականությունը ավելի շուտ է հասկակալելու, դրանց շատ լինելու դեպքում ղետք է ժամկետավորված հնձել խոտի, սենամի կամ կանաչ կերի համար: Առանձին խմբերի համար (կովեր, ոչխարներ) արոտավայր ստանձնացնելու դեպքում ղետք է նկատի ունենալ բուսածածկի վիճակը: Սակայն գործնականում նույնտակահարմար է համակցված օգտագործումը. այս դեպքում առաջին հերթին արածեցվում են կովերը, արահ՝ ոչխարները: Համակցված օգտագործումը լավ արդյունք է տալիս:

ԱՐՈՏԱՎԱՅՐԵՐԻ ԸՆԹԱՅԻՎ ԽՆԱՄՔԸ

Արոտավայրերում արոտային կերի բարձր բերք կարելի է ստանալ նրա սիստեմատիկ խնամքի կատարման դեպքում: Արածեցնելուց հետո չկերված բույսերը հնձել սովորական ղեթև խոտհնձիչներով և հեռացնել արոտավայրից: Սնուցել ազոտական ղարարտանյութերով և փոցխել ծանրացրած ղիզազ փոցխերով՝ արոտավայրի մակերեսում անասունների արտադրած գոմաղբը ցրելու և ղարարտանյութը հողի հետ շփման մեջ դնելու համար:

